

HORSENS- HAMMER ÅRBOG 1986

Niels Halds Selvbiografi

Niels Hald var i en lang årrække lærer i Horsens (Langholt). Efter at han var blevet pensioneret, skrev han en selvbiografi.

Vi har fået lov til at bringe den i Horsens-Hammer Årbøger. Vi bringer 1. halvdel i år. Resten til næste år.

Selvbiografien fortæller om en lærers liv og virke i Langholt. Den fortæller om forhold omkring Langholt skole. Og den rummer en masse anden Langholt-historie.

Indledning.

"Lidt dog større, mindre smaa kan til Gavns fuldbringe". Disse Ingemanns ord skal stå som motto for denne lille skildring, som er skrevet med den erkendelse in mente, at hverken jeg eller andre af slægten har øvet stordåd til optegnelse i historiens annaler. Fortællingen "De betroede Talenter", der viser, at Gud ikke bedømmer et menneske efter dets "Talenter", men efter viljen til at bruge dem, giver mig dog mod til det; for vilje - ærlig viljestyrke til at øve dagens beskedne gerning - synes mig at have præget slægten gennem flere led, dertil pligttroskab og nøjsomhed parret med Guds frygt - egenskaber, som jeg ønsker måtte følge slægten fremover.

Slægts-barndomshjem.

Jeg er født i Horsens Skole, Kær Herred, 29. april 1877, hvor fader Laurits Peter Hald var lærer. Far var lærersøn fra Tylstrup, han mente, at farfar Peter Lauridsen Hald var den første lærer af Hald-navnet, men ved arkivundersøgelser har jeg fundet at oldefar hed Laurits Nielsen Hald, og tipoldefar, f. 1742 hed Niels Hald, så navnet er af ret gammel dato. Tipoldefar og oldefar ejede en lille gård i Kobberøe, Gettrup Sogn i Thy, og det er sikkert efter denne, familien har fået navn. Farfar fik som medgift med farmor Else Margrethe Pedersen fra Ultvedgaard en lille gård "Sønder Ultved", som far bestyrede, til han 1862 kom på seminariet i Lyngby, hvor han tog eksamen 1865 med 1. karakter. Samme år blev far ene-lærer i Faarup, Saltum Sogn, og 2. dec. 1868 kaldet til førstelærer i Horsens; forinden flytningen fra Saltum var han blevet gift

med Ane Marie Sørensen, Faarup Vestergaard, der døde juli 1872 efter at have født en dreng, Peder Laurits Hald, senere lærer og viceinspektør i Thisted.

Far indgik 2. dec. 1873 andet ægteskab med mor, Ane Johanne Nielsen. Mor var datter af gårdejer og sognefoged Niels Mortensen og hstr. mtr. nr. 19, Horsens (nu kaldet Bakkelygaard), hendes farfar Morten Ejlersen var 1800 blevet selvejer af nævnte gård, som søn efter far havde haft i fæste fra Aalborg Hospital siden 1660.

Såvel farmor som mormor tilhørte store og vel ansete gårdmandsslægter, og flere medlemmer indenfor slægten er præget af ægte jysk selvfølelse og fribårethed; hos mor kom disse egenskaber kun mindre frem, men hendes broder, gårdejer og sognefoged Anders Nielsen var stærkt præget af dem og ret en type på en stout selvejer bonde, der uden at blinke turde sige sin mening både til høj og lav, og dertil havde han en del af Vendelboens lune lynne. Der var tilsyneladende noget robust over mor, hun gav bifald eller mishag tydelig til kende og kunde være skarp i replikkerne, men hun var uhyre hjælpsom, godgørende, opofrende og uegennyttig. Far var en helt anden natur, mild venlig og meget følsom, reelt til det yderste, der var ingen brist i hans karakter, men regel fåmælt, han var streng, når vi havde forset os, men kunne være så hyggelig, rar og god, hvorfor jeg også kom til at elske ham, da det som ganske ung gik op for mig, hvilken god far jeg havde, hertil bidrog måske, at far, skønt han tit imponerede os med sine kæmpekræfter, havde flere alvorlige sygelejer. Denne kærlighed til far afholdt mig ofte i ungdomsårene fra at følge dårlige kammeraters eksempel, idet jeg ikke nænnede at volde ham sorg og skam.

Skønt altså en del forskellige af naturel dannede mor og far et harmonisk og godt hjem præget af nøjsomhed, arbejdsomhed og alvorlig Guds frygt. Lejligheden i skolen - opført 1842 - var oprindeligt beskeden, den bestod af 3 små stuer, køkken, bryggers og kælder. 1880 tilbygges en "kvist" og et klasseværelse lægges til lejligheden. 1881 nedlægges andenlærerembedet, og endnu et klasseværelse lægges til. Lejligheden var nu rummelig og god, alle værelser mod syd. Bohavet var de første år tarveligt, men ca. 1885 købte far mahognispisestue, og ved sit 25 års jubl. 1893 fik han af beboerne et smukt dagligstue-møblement, så med undtagelse af sovekammeret var møblerne nu over det almindelige i et lærerhjem.

Jeg husker, at gulvene var hvidskurede og bestrøet med sand, far købte undertiden i Nørresundby en sæk fint hvidt strandsand, ellers hentede vi drenge en "slant" i nogle sandbrinker på den nu-

værende stationsplads (Langholt). Ved midten af firserne blev gulvene malede og sandstrøningen ophørte.

Billeder havde far desværre ingen sans for, de fleste var tarvelige olietryk, derimod havde han mange bøger af god kvalitet og holdt flere blade. Jeg mindes med glæde "Husvennen" og "Vort Forsvar". Avis delte vi de første år med to andre familier.

Lærerlønnen var: 6 Td. Rug, 25 Td. Byg fra 1878: 35 Tdr. efter Kapitelstakst, 1 Krone pr. indmeldt Barn, Offer og Accidenser, Friholig med Have og Brændsel, en Jordlod (mager sandjord på ca. 4 td.ld.), samt 192 Lispund Halm og 128 Lspd. Hø leveret in natura og kapitaliseret til 87 Kr. 04 Øre.

På skoleloddet kunne holdes 2 køer, men for en del af moders medgift købte far ca. 6 tdr. land, så vi havde hest, 4-6 køer, 2 får og 2-3 svin. Far elskede at sysle med landbruget og udførte meget arbejde selv, til tærsk- og høstarbejde havde vi daglejer, og så havde far en uvurderlig hjælp i Poul Ringer, hvis hest far lånte, så han altid kørte med tospand. Poul stillede med sin hest, når far ønskede det, til gengæld lånte han så vor hest, vogne, redskaber o.s.v., en anden betaling var der aldrig tale om, han var en sjælden trofast og tjenstvillig natur, som både far og vi børn holdt meget af, ligesom Poul var glad ved forbindelsen med skolen, hvor han hentede mangt et måltid mad.

Hjemmet var præget af arbejde; i såtiden havde far ofte været i marken 3-4 timer før skoletid, ligesom han efter skolen var optaget af besætningens røgt. Mor, som til ca. 1890 havde pige til hjælp, udførte al slags husligt arbejde: malkning, smørkning, bagning (også rugbrød), slagtning (der slagtedes 1 svin, 3-4 lam og flere kalve om året, og der købtes aldrig kød), ølbrygning, lysestøbning samt vævning; Syning overlodes til syerske, og kartning, spind og strikning til en gammel kone. En af fars leveregler var: Det kommer mere an på at have små udgifter end store indtægter, derfor blev der aldrig anket over indtægterne.

Disse kunne variere en hel del efter kapitelstaksten og offerets størrelse og var f.eks.:

1874:	kr.	767,83		
1880:	"	962,14	heri dyrtidstillæg	187,00
1885:	"	972,69	" lønningstillæg	158,00
1890:	"	1098,00	" "	290,00
1895:	"	1065,25	" "	292,00
1900:	"	1162,37	" "	286,00
1901:	"	1512,93	" statstilskud	700,00

Kommuneskat 1887: 20,00 kr., det sidste tiår 8,00 kr.

I sommermånederne kom landboerne med tørv, i marts-april med halm og hø, og alle blev beværtet med kaffe. Mors kaffekande var aldrig kold, idet alle, som havde ærinde i skolen, fik kaffe. Indbudte gæster var ret sjælne, men der kom mange på uanmeldt besøg. Traktementet var ikke flot, men gæstfriheden stor, og mor havde en vidunderlig evne til i en fart at trylle et bord besat med solide retter.

Forøvrigt var det arbejde, som prægede hjemmet, fest var der kun lidt af, mor havde til tider et tungt sind og store sorger havde knuget hende. I løbet af 10 år fødte hun 10 børn, 3 gange tvillinger, af disse var 3 dødfødte, men 2 søde småpiger (tvillinger) døde med få dages mellemrum 1883, og 1885 døde en pige, 6 år, og en dreng, 5 år, med en dags mellemrum af difteritis. Det var frygtelige slag for både far og mor, og da Indre-Mission omtrent samtidig begyndte sin virksomhed i sognet, blev de begge påvirkede af denne retning. Far havde fra seminarietiden været religiøs, nærmest grundtvigsk præget, og han havde hele sit liv et sundt kristendomsyn. Mor, som havde hårde sjælekampe og ofte måtte kæmpe med anfægtelser, blev derimod pietistisk indstillet og søgte, da vi børn blev større, af al evne at påvirke os, hvad far ikke gjorde, han virkede mere ved sit eksempel og blev aldrig partimand.

Som omtalt var min halvbroder, hvem jeg altid har betragtet som helbroder, 5 år ældre, aldersforskellen gjorde, at vi som børn ikke havde samme omgangskreds, men som voksen har jeg lært meget af ham, og hans interesse for lokalhistorier har virket smittende på mig. En søster, Marie, f. 1884, var også forskellig fra mig i alder, hvorfor jeg i hjemmet kunne føle mig noget ensom, dertil kom, at kortspil, dans og lignende underholdning blev anset for upassende, så det var begrænset, hvad jeg som dreng måtte. Heldigvis havde min morbroder, sognefoged, Dbmd., Anders Nielsen, en del tilovers for mig, hans søn N.C.Nielsen, som senere blev en af egnen betydeligste mænd og min bedste ven, var 2½ år ældre end jeg og foran i udvikling, hvorfor han som dreng naturligt helst søgte min brors selskab. Morbror tog mig tit med, når han, der var enkemand ville give sig selv og sønnen en tur, f.eks. til dyrskue, cirkus el.l. i Aalborg; klarest i min erindring står modtagelsen af Wombwells Menageri og besøg der. (Se Johs. V.Jensen:Himmerlandsh.). Også på anden måde var morbror god imod mig; da vi i skolen mistede en hest, gav han mig en ældre ifolet hoppe, hvis føl kom til at afløse den mistede hest. Da hesten efter fars død skulle sælges,

gjorde morbror mig opmærksom på, at pengene var mine, og da jeg takkede ham for hans godhed imod mig og os i skolen, sagde han: "Da min kone døde, tog dine forældre vor lille pige og plejede hende i flere måneder, til hun også døde, og i de år, jeg var sognerådsformand, hjalp din far mig med regnskaber og skrivelser, han gjorde arbejdet, og jeg fik æren, så jeg har tit været glad for skolen". Han var en prægtig mand, en livfuld fortæller, og jeg holdt meget af ham.

Læseår.

Det var som dreng min tanke at blive landmand, jeg ønskede at lære landvæsen under Det kgl. Landhusholdningsselskab, men derom ville far ikke høre tale. "Jeg kan hjælpe dig til et hus og ikke til en herregård". Husmand ønskede jeg ikke at blive, hvorfor jeg efter i to år at have passet landbruget hjemme 1893 kom på Hals Realskole.

Jeg havde læst lidt engelsk ved præstefruen, men var ellers helt blank og stod langt tilbage fra de fleste af kammeraterne i kundskaber; under opholdet boede jeg hos førstelærer Schultz, og såvel han som hans frue og en datter, senere fru indenrigsminister Kragh, var gode imod mig. Betalingen for alt: Værelse med lys og varme samt kost var 25 kr. mdl. Det blev to års slid, men jeg fik en smuk eksamen, og far gav mig en cykel som belønning - byens første!

Matematik, som i begyndelsen voldte mig megen kval, blev det 2. år et af mine bedste fag, og jeg tænkte nu på at søge videre uddannelse i dette, men her bremste far mig også: "Jeg kan hjælpe dig til en lærereksamen, men ikke til flere års studium i København", og da jeg havde fået lyst til lærergerning, kom jeg 1896 på seminariet i Nørre-Nisum.

Jeg var ikke irreligiøs, som dreng var jeg en tid slem til at bande, morbroder fik det at vide og fortalte det til far, der irettesatte mig på en måde, som fik betydning for mig, så jeg næsten aldrig bandede siden, jeg søgte til Gud med mine bekymringer og følte, han var mit værn, men jeg havde nogen uvilje over for Indremission, som jeg fandt havde bragt noget dystert over mit barndomshjem, derfor var jeg ked af at komme til n.n., men bøjede mig for fars og mors ønsker.

Jeg fandt flere gode kammerater, f.eks. den ældre J.P.Klinkby (Randers), den dygtige polemiske J.J.Kahr (Nibe) og den solide N.M. Thomsen (Fabjerg). Den første vinter drev 3 pietistisk indstillede

lærere en ufin agitation mod forstanderen, der var en rummelig og fornuftig mand, de forlod Nissum og stiftede højskolen i Rønne. Lærerne var ikke særlige dygtige eller store personligheder, en undtagelse dannede dog dansklæreren, cand.theol. N.Strøm, som jeg kom til at holde meget af, og som fik betydning for mig. I mange fag var jeg blandt de dygtigste, men musik og skrivning var jeg fuser i, så karaktererne der trak mig ned, jeg fik dog i 1899 eksamen med mg+.

I alle læseårene faldt sommerferien i august måned, den blev af mig benyttet til høstarbejde hjemme - ikke til udflugter!- og det var mig en glæde, når vi inden afslutningen kunne få alt kornet i hus.

Hjælperærer.

Skønt kun 62 år følte far sig gammel og opslidt, og den før så stærke mand, der kunne løfte en stor dreng i hver arm og daske dem mod hinanden og aldrig havde døjet med disciplinen, fik nu vanskeligheder. Jeg ville helst have haft plads ven en realskole og havde tilbud, men da far af hensyn til pensionen gerne ville fortsætte 3 år og for at kunne dette måtte have hjælperærer, anså jeg det for min sønlige pligt at blive hjemme. Jeg skulle have 25 kr. mdl. og fri station, hvilket var almindeligt for en hjælperærer. Af far, der havde været en dygtig lærer og f.eks. var fortrinlig til at katekisere, lærte jeg meget, og han gav til gengæld mig, der jo kom med mange nye ideer, udstrakt frihed, så vi arbejdede i bedste forståelse. Der var kun 2 klasser med ca. 100 børn; i ældste på 56 var der mange store drenge og iblandt disse en bøllespire, som havde voldt far mange kvaler; far advarede mig mod at slå i almindelighed og særlig mod at slå nævnte dreng, "for han er ikke til at knække, jeg har helt opgivet ham". Det varede ikke længe, inden jeg overtrådte påbudet, drengen undergravede på alle måder moralen i skolen og det på en så snedig måde, at det var vanskeligt at fange ham; en dag lykkedes det, og da jeg følte, at det gjaldt knald eller fald for mig, lagde jeg ikke fingrene imellem, men gennempryggede ham med spanskrøret. Jeg vandt sejr, der blev renere luft i stuen, gutten hadede mig, men turde ikke, fejs som han var, længere trodse mig; nogle år senere havde jeg den glæde, at han før sin afrejse til U.S.A. beklagede sin opførsel og gav mig en undskyldning. 40 år efter fik jeg at vide, at nogle store drenge var blevet enige om, at hvis jeg slog dem, ville de rotte sig sammen

og putte mig i tørvekassen; de blev imidlertid så overrumplede af min optræden ved nævnte lejlighed, at de opgav planen. "Den dag fik vi sku respekt for Dem!" erklærede vedkommende.

De store klasser nødvendiggjorde god disciplin, og da far havde set resultatet af min overtrædelse, gav han mig carte blanche. I flere fag f.eks. regning var vi begge i fuldt arbejde, og jeg sled drabeligt samt indførte forskellige forbedringer, som faldt i god jord såvel bl. børn som forældre. Skønt der således blev ydet omtrent to mands arbejde for en lille løn, tænkte far ikke på at andrage myndighederne om tilskud, som en stor overraskelse kom efter et års forløb derfor et smukt tilbud fra sognerådet.

Dettes formand, godsejer M.Ahlmann, havde meddelt, at Rådet ville afholde et møde i skolen, ingen tænkte på, at det angik os, og jeg var taget til Aalborg; da jeg kom hjem, modtog far mig med et glad smil og sagde: Du skal skynde dig ind, godsejeren vil tale med dig! - Denne sagde, at sognerådet som en påskønnelse af mit arbejde havde vedtaget at betale lønnen, og "dersom De vil fortsætte, til Deres far søger afsked, skal vi garantere Dem embedet". For far, som undertiden kunne føle sig vel lidt påskønnet, var dette tilbud en stor glæde, et lille skår var det dog, at det ikke var undfanget af skolekommissionen, som jo fulgte arbejdet på nærmere hold end sognerådet. (Sml. hermed kommissionens henstilling til sognrådet ang. mig 1942).

Imidlertid var far kommet lidt til kræfter igen, han havde jo kun et par timers skolearbejde om dagen og syslede ellers med landbruget, hvor jeg også tog et tag, men i vinteren 1901/02 skrantede han og døde ret pludselig (hjerneblødning) den 9. april 1902. Det var et hårdt slag, og det lammede næsten både mor, søster, som var hjemme, og mig.

Førstelærer.

Et par dage efter fars død kom sognerådsformanden ind for at kondolere, og han sagde da, at man betragtede det som en selvfølge, at jeg fortsatte. Han vidste, jeg var for ung til straks at få embedet, men han skulle nok sørge for en ordning, så det skulle jeg ikke bekymre mig om. Desværre døde godsejeren 3 måneder efter, men han havde forinden talt min sag så godt, at provsten senere erklærede; Vi skylder jo ligefrem Ahlmanns minde, at De får embedet. Godsejeren overværede kort efter fars død en provstevisitats i skolen, og denne bidrog godt til, at begge blev mig venligt stemte.

Jeg blev derfor konstitueret i ambedet efter andragende, underskrevet af alle beboerne, og 1. sept. 1903 fast ansat. Sognerådet antog straks min søster, der kun var 18 år gammel, til at læse nogle timer med de mindre børn, og om efteråret blev der ansat lærerinde og lejet lokale. I sommeren 1903 blev en ny skole opført, og vi flyttede ind i den i oktober måned. Denne sommer havde min søster også vikarieret, idet den første lærerinde var død, og en ny ansat, Inger Christensen, begyndte i den ny skole nov. 1903. To år efter den 10. nov. 1905 holdt vi bryllup. Provst Bøggild holdt stærkt på, at hun skulle have fortsat som lærerinde efter giftermålet, men hun søgte om afsked fra 1. maj og var om sommeren i forstander Taanings hjem i Ranum for at lære husvæsen. Vi fortrød ikke dette, for der blev endda nok for os at tage vare, og jeg har gennem årene haft en uvurderlig medhjælp i hende på mangfoldige områder, en meget stor part af æren for, at Horsens skole fik et godt lov, tilfalder min hustru.

Lærerindelønnen 500 kr. for 6 timers dagligt arbejde, derudover håndarbejde med alle piger samt skolestuens renholdelse og opvarmning fristede heller ikke stærkt til at fortsætte.

Straks efter faders død blev den private jord solgt, og i to år drev jeg så skolelodden, det følte som en byrde, og efter mit andragende vedtog sognerådet dens salg. Selv købte jeg en parcel langs stationsvejen, som far i sin tid havde ejet, for 800 kr., og den indbragte mig 20-30 år senere ved udstykning ca. 8000 kr.

Skønt vi begge var meget økonomiske og ikke havde gæld, måtte vi i flere år angribe renterne af en lille kapital, som min hustru havde; hun var datter af gårdejer Mikkell Chr. Christensen og Ane Kirstine Pedersen, Borregaard i Bjørnsholm Sogn, men mistede begge forældre, inden hun var 10 år. Hun kom i pleje hos en slægtning købmand P.C. Mortensen og hustru Ane K. Mosbech, Stavn, hvor hun havde et godt hjem, ligesom hun også havde en god støtte i sin formynder sognerådsformand Niels Holm, Overlade. Dette at have underbalance på en tid, da næsten alle mærkede opgangen i konjunkturerne, virkede forstemmende. 1909 steg begyndelseslønnen - den største i kommunen fra 900 kr. til 1130 kr., 1914 til 1170 kr., 1919 til 2640 kr. og 1932 til 2700 kr. Hertil kom statstilskud, der begyndte med 200 kr. i 1908. Højtidsoffereft afløstes 1910, Accidenserne 1920, for sidstes skulle der i pengelønnen efkortes k5. 85,00, men flere år gav de et godt overskud, enkelte år ca. 200 kr., så jeg ved afløsningen havde en kvotient betydeligt højere end sognepræsten og mine kolleger i kommunen, jeg mente at kunne tage det som et udtryk

for sympati. Siden 1919 er der i begyndelseslønnen fradraget 1/8 for bolig og for bidrag til pensionskassen, samtidig bortfaldt fribrændsel.

	Løn	Indkomst	Formue	Skatter
1905	1300	1360	1800	50
1910	1560	1870	10000	81
1916	1955	2390	12500	125
1919	3695	4077	14900	203
1925	5635	7083	29890	505
1930	5057	7277	40640	562
1935	5184	6572	36210	639
1940	5562	6603	39980	1397
1942	6112	6813	34940	1377

1941 købte vi hus i Nørresundby, derfor nedgang i formuen.

Under lavkonjunktoren ca 1925-35 var det relativt gode tider for lærerne, under dyrtidsperioderne dårlige. Pensionen bøder dog meget på de lave lønninger.

Moder, som til mit giftermål styrede huset, byggede 1905 et lille hus tæt ved skolen, så vi kunne se hinanden hver dag, hun døde 1922. Fars gamle elever satte 1923 en smuk granitsten på hans grav. Vi havde af den lille kapital, mor efterlod, hensat 400 kr. til en mindesten, og vi skænkede så dette beløb til "L.P.Halds Mindelegat", hvis renter skulle bruges som flidspræmie til skolebørn.

Lærervirksomhed.

Som ung lærer satte jeg mig til mål at udføre arbejdet i skolen så alle forældre uanset formue, politisk og religiøs anskuelse kunne være glade ved at betroe mig deres børn, og jeg nåede målet i højere grad end tænkt, idet endog godsejer Ahlmann-Lorenzen, Langholt, sendte sine børn til min skole, hvad jeg aldrig havde ventet. Godsejeren og hans udmærkede frue, f. Liljefalk, nærede stor interesse for skolen og fandt, at deres børn havde godt af at komme sammen med andre børn, de blev kørt derop, og i vognen var også arbejderbørn fra godset.

1872 skrev daværende sognepræst J.P.Bekker i en indstilling om ændret skolegang: Beboerne nære en afgjort uvilje mod at lade endog de mindre børn søge skolen regelmæssigt om sommeren; disse havde hidtil kun haft een ugentlig skoledag om sommeren og fire om vinteren. - I henhold til lov af 24/3 1899 var dette ikke tilstrækkeligt, sommerundervisningen skulle have nogle flere timer, men det blev kun lapperier, idet en lærer stadig skulle undervise

2 klasser, og først lov af 18/5 1937 kræver den ændring af landsbyskolen, som hæver den i plan med tidens krav.

Lidt efter lidt ebbede forsømmelserne i sommertiden ud, 1908 blev der af skolens 115 børn forsømt 260 dage uden lovlig grund, 1941 af 110 børn 28 dage; disse forsømmelser skyldtes ikke uvilje over for skolen, men gammel slendrian. Dels de mange forsømmelser, dels omtalte skolegang var skyld i, at mange børn om sommeren glemte det om vinteren lærte, og da der var store klassetal - flere år 40-50 i ældste del - var det et stort slid at være lærer, når man ville nå et resultat. "Du ødelægger din hals" sagde far mange gange til mig, og den blev ødelagt; i mange år led jeg af en alvorlig "Præstesyge" og søgte 3 somre behandling hos den kendte specialist dr.med. Victor Lange, Nørrevold. 1906 konsulterede jeg ham 2 gange daglig i 5 uger. Da jeg bad om en regning, spurgte doktoren: Hvad kan De betale, hvor meget har de egentlig i løn? - Lønnen er 900 kr., og så får jeg 100 kr. som kirkesanger, var svaret. - Gud Fader bevare os! Ja, men så har De F.g.m. jo slet ikke råd til at betale noget! - det kan doktoren da ikke tage hensyn til, bemærkede jeg, skønt jeg ikke havde mange penge på lommen, og ikke havde kunnet honorere hans sædvanlige krav. Ja, kan vi sige 60 kr., kan De betale det? - Et smukt træk! Lidelsen var så generende, at jeg alvorligt tænkte på at søge andet erhverv, min hustru overtog ikke blot hele historieundervisningen men tog ofte andre timer for mig, og ved fælles hjælp holdt vi det gående; såvel forældre som tilsyn var tilfredse med vort arbejde.

Forældrene var velvilligt stemte overfor skolen, men havde ikke forståelse af, at tiden fordrede mere undervisningstid. Gennem årene gjorde jeg flere forsøg på at få indført forbedringen i skolegangen, men det mislykkedes, et forslag om oprettelse af et børnebibliotek fandt skolekommissionen ikke anledning til at anbefale - derimod blev mine ønsker om anskaffelse af materiel altid imødekommet - og da lønnen helt til 1919 var så ringe, at vi med den største sparsommelighed flere år havde underbalance, fristedes jeg undertiden til at tabe interessen og sløje af.

Når jeg alligevel holdtes nogenlunde frisk, skyldtes dette ikke blot min deltagelse i mange kursus og instruktioner, men foruden min pligtfølelse også, at jeg gennem min søster, der var lærerinde i Randers, og min broder, lærer i Thisted, fulgte købstadskolens arbejde og modtog impulser derfra. Især gennem min søn Erik blev jeg kendt med emneundervisning, hvad jeg havde megen fornøjelse af; ved besøg i flere virksomheder som mejeri, bageri o.s.v. eller i

kirken, præstegårdshaven, Langholt samt på ture ud i naturen fik børnene stof til en afhandling. På en tur med en klasse i Hammer bakker i foråret 1934 opdagede jeg i et afsides grusleje en sten, som jeg henledte opmærksomheden på, og som blev brugt til mindestøtte for sagfører Olesens virke, den blev rejst ved Brødland og afsløret 5/9 1934 af omtalte fætter N.C.Nielsen, som en tid efter blev Rd. af Db.

I 1940 lod jeg i anledning af kongens 70-års fødselsdag klassen udarbejde en skildring af Christian X, og den skulle illustreres med billeder taget fra aviser og blade. Opgaven interesserede vældigt, og mange gjorde sig umage, en 13-års gut, husmandssøn, nu stud.polyt. Viggo Blok, leverede noget særlig smukt. En dag sagde jeg til ham: Det bliver jo så fint, at vi kan sende kongen det! - Drengen, der optog det som alvor, så op på mig og sagde med et sødt smil: Ja, men han må også nok få det! - Jeg sendte hæftet til kongen og modtog en telegrafisk tak.

Også ved 150 års jubl. for Stavnshåndets løsning leverede mange børn nydelige afhandlinger. En del af børnenes arbejder - men ikke de flotteste - har efter anmodning været udstillet i Statens pædagogiske Studiesamling, København. Desværre for landsbyskolen har krigsårenes højkonjunktur bevirket, at en mængde børn nu ved 11 års alderen går over i realskolen.

Skønt jeg i adskillige år havde en "let hånd" og ofte var hurtig nok til at straffe, mødte jeg aldrig klager; p. den anden side var jeg lydhør overfor forældres bemærkninger angående børns evner, karakter og sundhed og tog hensyn til sådanne. Jeg søgte frem for alt at være retfærdig, ikke gøre forskel på rig og fattig og ikke bære nag ("lad ikke solen gå ned over eders forbitrelse"), opdagede jeg, at jeg havde gjort et barn uret, kunne det pine mig længe, og jeg var ikke bange for at tilstå en fejl. Uvilje fra gamle elever har jeg kun mærket et par gange, men derimod megen velvilje; gennem breve og kort - ca. 100 årligt de sidste år - har jeg mærket megen sympati.

En student skriver: Jeg syntes som dreng, De var for streng, da jeg engang havde plyndret en fuglerede, senere forstod jeg Dem, og jeg har tit været glad ved, at De åbnede mine øjne for naturen; jeg har aldrig siden været ond mod dyr.

En lærer: Jeg ved, jeg ikke tager munden for fuld, når jeg siger, at jeg er stolt af min gamle lærer, og når jeg påstår, at De har betydet mere end nogen anden af de øvrige lærere, jeg i min lange skoletid har haft.

En 3. elev: Min mand og jeg taler tit om vor skoletid, jeg har langt de bedste minder, og jeg mener, skylden er Deres.

En 4. elev: De lærte mig mere dansk analyse, end jeg lærte på seminariet.

En fader sagde ved min afrejse fra Horsens: Min største sorg er, at vor lille pige ikke kommer til at gå i skole til Dem, ligesom jeg har gjort.

Selvros - måske! For mig har anførte og lignende udtalelser været "blomster", man som lærer engang imellem trænger til, idet ens gerning til daglig synes både ret upåagtet og ringe påskønnet.

Børn.

Af børn fik vi 3 drenge, Laurits, Carl Christian og Erik, de tog alle realeksamen. Laurits tog derefter Handelsskoleeksamen og var et år på handelsskole i Hamborg, han er kontorassistent på vognfabrikken "Scandia", Randers. Carl uddannede sig som landmand, var elev på Askov Højskole og Dalum Landbrugsskole, han har en lille gård i Ulsted. Erik tog 1931 lærereksamen fra Haderslev, han fik mg+ i hovedkarakter og ug+ i praktisk færdighed, en så sjælden karakter, at det blev omtalt i byens blade, han er lærer i Aalborg, hans hustru er lærerinde ved Klostermarksskolen, de har 2 børn, dreng og pige, de andre sønner har hver en datter. - Som andre lærere faldt jeg vel undertiden for fristelsen til at forlange mere af mine egne end af andres børn og til at straffe dem strengere end andre af frygt for at blive beskyldt for uretfærdighed, dette har de forhåbentlig forlængst tilgivet mig.

Forhold til beboerne.

Fader var som lærer og borger vel ansat og stod med megen autoritet, hvilket kom mig tilgode, hvorfor jeg skønt opvokset i byen ikke generedes af nogen, selv følte jeg mig derimod tit generet af at skulle optræde, rampelys har aldrig tiltalt mig, og generthed, som selskabsliv og dansegulv kan slibe af unge mennesker, er jeg aldrig helt kommet af med. Far optrådte aldrig som taler ved festlige lejligheder, men jeg følte dette som en pligt og kom ret hurtigt ind på det. Vi var med ved næsten alle familiefester, såvel i borg som hytte, såvel glædesfester som begravelser og knyttedes med stærke bånd til befolkningen. Den viste mig gennemgående stor tillid - tilliden var mere umiddelbar hos de indfødte end hos tilflytterne, der havde et løsere væsen, og de første var også skolens

bedste støtter - man kom til mig om alt fra intern familietvist til formuehemmeligheder og adoption og ang. spørgsmål af mere udvendig art fra regnskabsvæsen og attester af alle slags til beregning af en ajæbeholders volumen! "Konsultationen" var i alle tilfælde gratis, og desuden vankede der jo mest en kop kaffe eller en cigar i tilgift! - Undertiden kunne jeg selvfølgelig møde mistillid, og da jeg havde arvet fars sarte, men ikke hans sagtmødige natur, kunne jeg ved en sådan lejlighed synes mere kolerisk og robust, end jeg i virkeligheden var.

Gennem alt dette såvel som gennem mine offentlige hverv kom jeg i intim kontakt med beboerne, en kontakt som fremtidens lærere sikkert vil have vanskeligt ved at opnå, såfremt skolevæsenet på landet centraliseres, derfor vil nedlæggelsen af de mindre skoler også blive et kulturelt tab i flere retninger. I begyndelsen så en fløj af Indre-Mission, som havde mange tilhængere i sognet, på mig med en vis skepsis - dette gjalt dog ikke mit skolearbejde - idet jeg ikke sluttede mig til "Samfundet"; jeg havde såvel i mit hjem som på seminariet fået respekt for denne retnings moderate fløj og havde mange venner der, men manges ublufærdige skilten med kristendommen og dens lære om "Samfundet" som indbegrebet af "Kirken" har jeg aldrig kunnet med. Mest har jeg følt mig tiltalt af "Kirkeligt Centrum", hvis formand stiftsprovst Horstmann, Aalborg, vi tilhører; forøvrigt er modsætningen mellem de kirkelige retninger i glædelig aftagen.

Den første sognepræst, P.C.Jensen, (1895-1930) viste mig som lærer megen tillid og hensynsfuldhed, han var udpræget partimand og af den opfattelse, at det var en lærers pligt i det åndelige arbejde at støtte præsten, og da jeg ikke kunne dette, og vi begge havde en vilje, kunne der af og til opstå lidt gnidning. Engang jeg havde løst et par spørgsmål, som var gået i hårdknude for præsten, sagde han sarkastisk! De har en stor indflydelse, lærer H.! De har en stor indflydelse!- Forøvrigt var han en prægtig mand og på sit dødsleje henviste han sin frue til mig med de ord: Henvend dig til lærer H., han skal nok støtte dig! hvad jeg også gjorde efter bedste evne.

Hans eftermand L.P.Jensen (1931-41) var mere tolerant og smidig, men dog ivrig partimand, vi kunne diskutere problemerne og være lige gode venner bagefter, jeg var meget ked af, han flyttede (blev forstander for Bibelskolen) men nr. 3 M.J.Kjær viste mig så stor hjertelighed på alle områder, at det korte samarbejde blev ene glæde.

Medens jeg havde godt samarbejde med de første lærerinder og

kommunens øvrige lærerpersonale, der i mange år ved forhandling med myndighederne altid valgte mig til ordfører, blev det ikke tilfældet med lærerinde frk. K. Lehmann (efter 1921). Hun kom fra Vodskov, hvor hun stod på krigsfod med lærer S.J.Ersted, dette vidste vi, og sognerådet gav mig mandat til af ansøgerne at udpege den, jeg ønskede. Da den eneste vel kvalificerede ansøger trak sig tilbage, var der i virkeligheden intet valg. Jeg bestræbte mig dog for at få samarbejdet i gang, men det strandede på frøkenens mistro og sygelige religiøsitet; Skolearbejdet led under dette, men børnenes hengivenhed og forældrenes tillid kunne hun ikke røkke.

 Som nævnt i indledningen bringes sidste del af selvbiografien i årbog 87.

Hst.

Karl Nielsen-tegning:
 Attrupgaard,
 ved Hammer Bakker

To bondedrenge der kom til søs

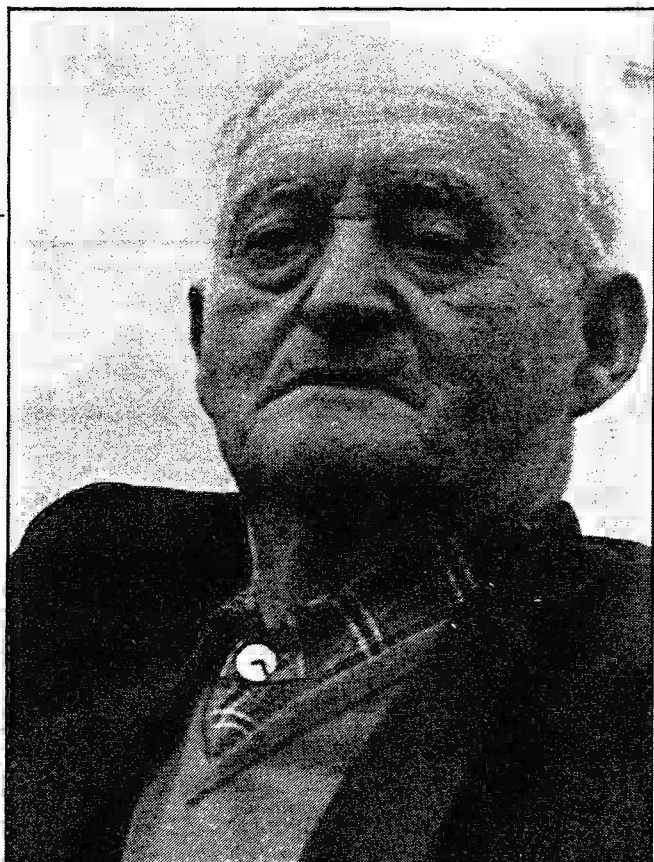
Mange Vodskov-boere har mødt Martin Holm og hørt ham fortælle om det gamle Vodskov. De vil kunne nikke genkendende til nederstående, hvor redaktør Ole Bergh lader Martin Holm fortælle til Aalborg Stiftstidende (6. oktober 1985). Hst.

Martin Holm fra Vodskov var en tur på Bornholm i sommer. Han skulle kigge efter forskellige ting - bl.a. den stenede kyst ved Hvide Odde, hvor han bjærgede livet en decemberdag i 1919.

Det var tæt på, at han ikke gjorde det.

Martin Holm: - Det er så bandsat koldt at bade på den årstid, men der var ikke noget at stille op. "Signe" kæntrede og sank. Det var en tjalk fra Aalborg, sådan en type, der nærmest ligner en træsko med én mast og et grumme stort sejl.

Det var min første hyre. Vi havde været i København med sagomel og var på vej hjem med majs fra Rønne - og den løse last forskød sig. Jeg var på-mønstret som kok, og jeg var så søsyg, at jeg troede, mit liv var omme, længe før vi kæntrede og sank. Men vi kom i redningsbåden alle fire, og det var min opgave at øse. "Nu er kokken sgu ikke søsyg mere", sagde skipperen helt opmuntret.

To mennesker der betød meget.

Vi var ikke ret langt fra kysten, og skipper lod skodde så sagte derindad, altså med agterenden forrest for at vi kunne klare os bedre i den stormende kuling. Vi kom flydende helt ind på stranden, men da vi skulle vende stævnen den rigtige vej, satte vi næsen for dybt i sandet. Broddet væltede os over på den lange led, og vi

blev suget udad igen. Der var kommet folk til, og jeg fik fat i en åre, der blev langet ud. Den åre og så det, at Oluf gav mig en hånd, er årsag til, at jeg kan sidde her som 83-årig og huske, hvordan det var næsten at drukne på Bornholm.

Strandingen i 1919 er en meningsfuld episode i Martin Holms tilværelse. Den handler om Vodskov plus to personer, der foruden den nærmeste familie har præget ham dybt. Hvem andre, når det drejer sig om Vodskov på den tid, end sagfører Anders Olesen? Og så denne Oluf. Han var en barndomsven og blev en ven for livet. Oluf Jensen var med til et meget mere dramatisk forlis, nemlig det, "Teddy" var ude for, da den i 1923 blev skruet ned af isen ud for Østgrønland. Den 21 mand store besætning overlevede tre måneder på en isflage.

Oluf Jensen og Martin Holm er født i Brødland i Hammer Bakker, to bondedrenge, der begge kom til søs. Oluf endte som skipper i Goliaths bugserflåde på Limfjorden. Han kom som den ældste først af sted, og Martin fulgte efter, fordi Oluf halede i ham.

Så var der som sagt sagfører Anders Olesen. I Vodskov og i Hammer Bakker blev han ikke omtalt som andet end Sagføreren. Han satte det hele i gang, skabte det naturområde, der er Hammer Bakker i dag, lod Vodskov kirke og Vodskov skole bygge, skænkede sine umådelige besiddelser til velgennemtænkte formål - bl.a. den grund, institutionen Vodskov blev bygget på. Dengang hed det endnu åndssvageanstalt.

Sagføreren ansatte min far som gartner, og han holdt øje med os unger. Når femtoget tuttede, sagde mødrene: "Nu kommer sagføreren, kan I så være stille!". Han havde sin forretning inde i Nørresundby, og det skal nok passe, at han var overordentlig dygtig.

Han købte bl.a. obligationer op og fik økonomisk rådighed over de forskellige ejendomme ude i bakkerne. Så kunne han sige disse papirer op og forlange gælden betalt. Min bedstefar var husmand i Brødland. Han skyldte sagføreren 400 kr., som han ikke kunne betale, og så fik sagføreren ejendommen. Bedstefar fik et glas portvin. "Vi drikker ud, Niels Horstrup", sagde sagføreren, glad over det gode resultat. "A vil' den ondeme ha' givet dig en hel flaske brændevin", sagde far, når de talte om den tragiske hændelse. Bedstefar og bedstemor sad syv år på aftægt i en stue i fars og mors lille hus og døde kort efter hinanden.

Sådan var sagføreren også, men hvad havde Vodskov været uden ham? Og hvad kan småfolk forlange? Det sagde far altid - og han og vi andre fik et godt udkomme hos sagføreren. Ikke ret meget eller næsten ingenting i løn, men alle de fornødenheder, hjemmet havde brug for. Sagføreren var en hård mand og samtidig en meget venlig og hjertelig mand. Det var ham, der bestemte, og folk fik det sådan, som han ville ha' det.

Jeg kom altså til søs, siger Martin Holm, fordi Oluf satte fluer i hovedet på mig. Da jeg kom hjem efter "Signe"s forlis (konfirmationsuret fra sagføreren ligger derude endnu ved Hvide Odde), lovede jeg min mor, at det var slut med søfarten for mit vedkommende, men så blev det forår, og Oluf var der igen. Jeg sprang på, og det blev efterhånden til sejlads over det meste af verden - helt op mod Anden Verdenskrig. Da var jeg blevet gift med Agnes, og så slog jeg mig ned på de hjemlige strande. Det blev 9. april 1940, og jeg havde ikke noget - andet end at blive chauffør for en vognmand i Vodskov, der kørte for de danske entreprenører på flyvepladsen i Vadum. Jeg kom med sand til deres byggeri, bl.a. startbanerne. Det taler folk ikke så meget om i dag - at de var med i den myretue, men vi skulle leve, og hyren var god. Jeg stjal alle de søm, jeg kunne komme over - og en del brædder. Der var nogle frække slyngler, der kørte ind med deres læs, fik det afregnet, kørte ud ad en anden åbning og kom igen med samme læs. Til sidst kørte de ud på landet og solgte det. Og så alle de lede værnemagere!

"Det var fornuftigt gjort, Holm".

- Var du ikke ude i samme ærinde?

Jo, jo, men det kan da blive for groft. Der var en mand, der opkøbte svin til tyskerne. Man kunne få 100 kr. mere, end slagteriet gav. Far havde handlet med sådan en mellemmand. Om natten vækkede han mig. "Er du vågen Martin? A æ så li' ved den gris, men a bryder mig ikke om at gå til manden. Ku' du ikke?". Det lovede jeg så, og far solgte til slagteriet - mens han græmmede sig.

Da det ebbede ud med flyvepladsen kom jeg på løst arbejde på anstalten i Vodskov, efterhånden på fast. Det blev til 37 år som arbejdsmand og som afløser for chaufføren, der kørte for overlæge Gunnar Wad. Det var gode år og dejlige mennesker, man kom i snak med. De allerfleste af dem. Overlæge Wad og fru Wad fik vi det så godt med. Han havde meget om ørerne. Vi var i Mariager en dag, nede på anstalten der, der var filial af Vodskov, og vi skulle være i Aalborg til bestemt tid. Overlægen skulle til et møde. På vej ned ad en bakke stod det helt klart for mig, hvor dårlig den store spand af en bil kunne bremse. Jeg kørte ind i et træ for at slippe for at torpedere den forankørende bil. "Hvad er nu det, Holm", sagde Wad. "Ja, den er blevet vag til at bremse, og så var træet det bedste". "Det var en fornuftig beslutning, Holm, kan De nå Aalborg til tiden?" Kofangeren ragede lige op i vejret, men vi holdt for døren på minuttet, og Wad var godt tilfreds.

Vodskov og de evnesvage.

Hr. og fru Wad har for længe siden forladt Vodskov, som alle vi gamle forlader arbejdet. Og nu er de ved at flytte institutionen ud i det omgivende samfund. Folkene skal integreres. Vi er nogen, der ikke tror på den sag, og det er lige godt, for de har aldrig spurgt os.

Jeg har arbejdet alle mine 37 år med drengene, som vi siger, som medhjælpere. Det er de dejligste mennesker, og i Vodskov holder vi af dem. Gør de det ude i det omgivende samfund? Man synes slet ikke, at de pynter bland alle de "normale" med de rigtige mål på sjæl og krop.

Det var dejligt, hvis vi kunne lære at respektere hinanden, som vi er. Har vi ikke her på det seneste vist, at vi ikke er så gode til det - heller ikke med hensyn til de evnesvage og deres placering midt imellem os. Jeg er så bange for, at begrebet "landsbyttosen" rykker ind igen. Vi brugte bl.a. Vodskov til at forhindre det. De evnesvage får en anden slags tilværelse uden for institutionen, men jeg og mange af os Vodskovfolk tror ikke på, at den bliver bedre.

Karl Nielsen-tegning:
Johans hus, Ørndal.
Hammer Bakker

K. N.

Kirstine Rasmussen og Svendsgaarden

Ved høsttid 1986 døde enkefru Kirstine Rasmussen, Vodskov, 96 år gammel og blev begravet på Vodskov kirkegård. Hendes mand var død mange år forinden (1926) og begravet i Hjallerup.

Kirstine Rasmussen havde dyb rod i Vodskov og ønskede at hvile i slægtens egen jord. Kirstines barndomshjem var Svendsgården, som lå over for Den røde Gård syd for Tingvejen. Den var, før udflytningen af flere af gårdene, den førende gård i Vodskov. Den havde store arealer i bakkerne, hvorfor sagfører Olesen købte den omkring århundredskiftet. Jorderne syd for gården og ud i Lavlandet blev solgt til forskellige lodsejere, medens sagføreren selv beholdt arealerne vest for gården. Derfor kunne han få år senere bygge Vodskov kirke på egen grund. Udlængerne blev straks revet ned, men stuehuset bevaret nogle år. Her boede de to kunstnere Rud Petersen og Larsen Stevns, medens de fuldførte vort kønne maleri i kirken. Også enkelte andre kunstnere boede her, hvorefter også stuehuset blev jævnet med jorden.

Sagføreren, som havde stor kærlighed til træer og også pietetsans, lod det store lindetræ på den tidligere gårdsplads blive tilbage.

Fra hedenold var det en uskreven lov, at der stod et sådan træ på enhver gårdsplads. Træet kaldtes tuntræet og var en slags helligdom, idet man troede, at de henfarne slægters ånder ind i imellem tog bolig i træet for at følge slægtens videre udvikling, og man værnedes og hagedes om træet. Efterhånden blev det med tuntræet og overtroen så til en god gammel skik, som har holdt sig på mange gårde ind i vor tid.

Det kan tilføjes, at efter at Kirstine var flyttet tilbage til Vodskov, leverede sagfører Olesen hende hvert år gratis brænde, savet og kløvet, og Tscherning Olesen (sagføreren's broder) og Christoffer Olesen fortsatte på samme gode måde.

Nu er de alle borte, men tilbage som minde fra svunden tid har vi dog Vodskovs perle: Den røde Gård, men også det gamle tuntræ.- Og det er i grunden slet ikke så lidt.

Carl Hald

Carl Hald er født i Langholt, søn af lærer Hald, der har skrevet den indledende artikel i denne årbog. Fhv. gårdejer. Nu bosat i Vodskov.

Hst.

De glemte spor

I Hammer bakker sig vejene snor
med forfaldne spor
og langs dem lyngen og gyvelen gror.

Det er ikke de Hammer bakker, som enhver turist og søndagsgæst kender, Thøger Larsen besynger i ovennævnte strofer, men de hvorpå

Der kørte i fortid så mangen mand
med et trælsomt spand
igennem det vilde, bølgende land.
Kørte mod fattig og hengemt bo
for hest og for ko
sit karrige læs til lade og lo.

Men også de findes der endnu og kendes af den, der er fortrolig med det smukke landskab og færdes der til fods på kryds og tværs af de nu anvendte gule og sandede hedeveje. Ofte snor de sig langs de nyere veje, tilgroede og gemt hen i skov og gyvel, men på sine steder bruges de dog stadig. De gamle veje har ikke blot haft lokal betydning. Folk langvejs fra færdedes på dem, og

små pjaltde børn med årvågent blik
udlængsel fik
ved synet af dem, der på vejene gik.

Fragmenter af Vendsyssels gamle hovedfærdselsårer løber gennem Hammer bakker: "Hans Kgl. Majestæts Alfarvej fra Aalborg til Hjørring" og "Hans Kgl. Majestæts Alfarvej fra Vesterhav til Østerhav, fra Aabybro til Jerslev Bro".

Et broget syn ville åbenbares for en, hvis man kunne stille sig uden for tid og rum og lure dem af, der ned gennem århundreder har befærdet vejene: fattige, krumryggede bakkebønder på vej hjem fra staden, hvor de har solgt deres simple, hjemmegjorte produkter, krøsusrige kræmmere, der har turet landsdelen rundt fra marked til marked, herredsfogeder og herredsskrivere ude i officielt ærinde, agtpågivende prælater fra Hammer og Aaby på vej til tinge, rakkeren Hans Skarpretter, der forestod henrettelserne på herredstinget i Kikkenborg bakke, Skipper Klement, Lars Dyrskjød og Jens Høg, gamle hæderskronede vendelboer, hvem tiden har gjort til myter. Selveste Stygge Krumpen, den frygtede og gerrige bisp til Børglum, har ladet sig køre rundt på disse veje for at opkøbe gods og jord, og Hans majestæt kong Kristian den Tredie har redet gennem bakkerne med sit

farverige følge den 8. maj 1546 efter at have nydt gæstfrihed hos præsten i Hammer, den lærde hr. Herman.

Skulle man gøre rejsen fra Aalborg til Hjørring, måtte man først over fjorden med en affældig færge for derefter at begive sig ud på den lange tur til hest, til fods eller til vogns. Det første stykke gik rejsen over flade, sumpede strækninger til "Loutbroen" vest for den nuværende Engholm; derfra ad en primitiv vej, Langbrovase, til Langbrokro, der i disse tider svarede bedre til sit navn, idet den da var en kongelig priviligeret kro. Her gjorde man som regel holdt for natten. Man måtte samle kræfter til den næste farefulde dagsmarch.

I Kikkenborg bakke skærer to dybe hulveje sig ind i nordlig retning. De er dybe med stejle sider og vidner om århundreders slid. Den ene har nok været anvendt til nordgående trafik, den anden til sydgående, så de rejsende på de to vejstrækninger har ikke haft nogen føling med hinanden. Nord for bakken anes fire spor, der alle forenes ved dobbeltdyssen til eet. Her måtte vejene naturnødvendigt gå. Mod vest spærrede de langstrakte, lyngklædte høje, hvormed visse tabuforestillinger har været forbundet, og den vilde sumpede Østerbækdal, der i forne tider har været så vandrig, at den kunne drive et vandhjul. Mod øst spærrede den brede dal, der strækker sig over mod Møgelbjerg, og som nu ligger hen i eng.

Den næste kilometers vej lader terrænet os ikke ane, hvor den gamle kongevej har haft sit forløb, men i Pankløften finder vi den igen. Kløften, der bærer den fløjtespillende gamle guds navn, er simpelthen opstået ved slid ned gennem sekler af hove og tunge vognhjul, marcherende hære, svenske krigskarle, studeprangernes flokke af kvæg, vandrende pilgrimme og bakkebønder og regnbækkenes erosion vår efter vår.

På Østbjerg tingmarks nordlige del domineres landskabet helt af de høje, græsklædte volde mellem de gamle spor, hvorefter vi her kan tælle op til seks. Det vestligste kan endnu benyttes, omend med store vanskeligheder, da man hele tiden må værge for sig mod de skarpe grene fra gyvelen, der helt dækker store partier af skrænterne. Her ligger de gamle tomter Buskhus og Pælshus. Ved den første vokser mandshøje ørnebregner i bunden af de dybe spor. Ved Pælshus står et par udgåede pilebuske og rækker sorte, nøgne grene mod himlen, som vilde de trygle himlen om tilgivelse for fortidens synder. Her dreves, mens vejen endnu benyttedes, smugkro. Deraf navnet. Man kunne her få sig en "pægl".

Herefter må man igen i fantasien rekonstruere et vejstykke, indtil de næste spor af den gamle kongevej viser sig i hulvejene ved Ørndal. Her har vi atter et af de knudepunkter, hvor vejen tvingende nødvendigt måtte gå, mellem Røverdalen's dystre dyb og Ørndal's krat og mosehuller, der strækker sig over mod Brøddlandsøen. Navnene her omkring har en bister og mørk klang: Røverdalen, Røverkilden og Ørndal. Stedet var ikke ufarligt at passere, for her var folk med ugerningsmændenes blakkede hverv som håndværk sikre på gevinst. Alle rejsende måtte igennem dette nåleøje. - Sagnet fortæller, at røverne havde deres hule i Røverdalen. Oppe på vejen havde de en strikke spændt over. Den førte ned i hulen og havde en klokke i enden. Når rejsende stødte mod strikken, ringede klokken, og røverne kunne forlade terningespillet for en stund og begive sig op på vejen for at udplyndre de stakkels ofre. For at kunne forsvare sig mod røverne, rejste man som regel flere eller mange sammen, men alligevel gik det ofte galt.

Fra Ørndal fulgte den gamle kongevej tæt forbi Hammer kirke til Bielidt (bi lidt!), der var en afholdt og populær kro, som kan føres tilbage til 1664. Før den tid har Hammer præstegård tjent som logi for rejsende. - Næste morgen fortsatte man igen over store, flade og sumpede strækninger, hvor vejspor lå ved vejspor. Var et for pløret, lavede man et nyt til højre eller venstre for det gamle. Pladsmangel eksisterede ikke.

"Tingvejen", der forløber fra Vestbjerg til Vødskov langs Hammer bakkers sydrand er også af meget gammel oprindelse, hvad navnet forøvrigt fortæller. Den har op gennem tiden haft et noget forskelligt løb, der dog ikke efterlader nogen synlige spor af betydning. Vejarbejde og markarbejde er en hurtigt virkende svinsot for forhistoriske minder. Ad denne er mænd kommet til fra Biersted og Aabybro på de ugentlige tingdage, da Hvetbo og Kjær herreder indtil 1688 havde fælles tingsted i Hammer bakker.

Sammen med den gamle Sæbyvej udgjorde Tingvejen "hans Kgl. Majestæts Alfarvej fra Vesterhav til Østerhav, fra Aabybro til Jerslev Bro". Også Sæbyvejen kan kun følges i ett spor, hvilket måske betyder, at den er bevidst anlagt af bygdefolkene allerede tidligt i middelalderen. Fra bedestedet nord for Langbrokro har den fulgt bakkernes sydlige rand. Umiddelbart vest for sagfører Olesens villa har den taget en drejning til nord, hvorfra den kan følges ned gennem den store, kløftede hulvej ved kvindehjemmet, forbi skolehjemmet og ind gennem endnu en hulvej med stejle skrænter overskygget af gamle

bøge og ege. En sådan passage kaldtes en "kløve". Fra denne fortsatte vejen i de nuværende spor ud over bakkerne, nord om Attrup og gennem Attrup kløve og videre ud over lyngklædte vidder. Er man kommet fra denne kant for at drage ind gennem Hammer bakker, har man set et fantastisk skue; tvillingehøjene der rejser sig højt over den brune lyng, vagtsomme og spejdende, som var de Hammer bakkers jætter og trolde, der hævdede panden og blikket over bakkekammen for at tage den rejsende an, før han betrådte bakkernes sandede veje.

Også langs Sæbyvejen lå der "bedesteder". Kroen ved vejens udløb fra bakkerne i øst kaldtes populært Magkro, hvilket vist nok hentyder til de på stedet ikke alt for propre forhold. Heller ikke smugkroer har manglet på dette vejstykke.

Gården "Ny Attrup" hedder den dag i dag "Bajerhuset" i folkemunde på grund af et tidligere illegalt udskænkingssted, der har ligget der. Den slags navne hænger længe ved de lokaliteter, de engang er blevet hæftet på; ikke mindst i Vendsyssel.

De gamle hoved- og hedevejes saga er ude. Efter anlæggelsen af chausseerne midt i sidste århundrede mistede de deres betydning for trafikken. Livet i dem døde hen, kroerne lukkede og kromændene måtte slå sig på landbruget og lyngen bredte sig over sporene, der nu er gemt og glemt af de fleste. Dog ikke af dem, der voksede op i bakkernes læ og længtes ud "ved synet af dem, der på vejene gik", for

"når de som voksne var nåede frem
fra bakkernes gem
de længtes med tårer ad vejene hjem".

Hans Jørgen Kristensen

Hans Jørgen Kristensen er vokset op i Vodskov. Han er i dag seminarielektor. Ovennævnte kronik skrev han i sin seminarietid. Kronikken var trykt i Aalborg Stiftstidende den 24. juli 1961.

Hst.

Karl Nielsen-tegning:

Langbrokro ved Kongevejen,
lidt syd for Hammer Bakker

Horsens-Hammer årbog 1986. ISSN 0106-5998. 10.årgang
Årbogen udgives af Horsens-Hammer Hjemstavnsforening
Formand: Chr. Jørgensen
Renskrivning af årbog: Doris Nilsson
Redaktion: Johs. Høgsted Jensen
Tryk: Høgsted/Nyholm print

Årbogen fås ved henvendelse til
Johs. Høgsted Jensen, Møgelbjergvej 58, 9310 Vodskov.

